

Hodossy Gyula

Csallóköz, Vámbéry és a semmi

Csallóköz, a szülőföld! Csallóköz a magamra s a világra eszmélésem színtere. A hely, ahol élek, s éltek szüleim, nagyszüleim, a rokoni szálak, a családfa, a szerelem melege, a gyermekszületés, a nevelés és a neveltetés öröme, a küzdelem. Csallóköz a múlt, a Duna, a láp, kukkóstu és törökös-tül. Csallóköz, a sziget, az Amadék és Kondék kultúrateremtése, a vízimalmok hazája, a vizittündérek ősi otthona, a bujdosók menedéke, Mátyás király kedvenc mulatóhelye, Tündér Ilona vízililiommá változásának helyszíne, a garabonciások, a táltosok és sárkányok birodalma, a boszorkánygyűlések meghonosítója, a lucaszékkészítés és a szemmel verés tudománya, az iglicek láthatatlansága és a madiak bicskája. A Csallóköz, más néven Aranykert, a megmaradás színtere, a honfoglaló őseink letelepedése, a kereszténység felvétele, Árpád-kori templomok építése, Kosuth vásárúti toborzóbeszéde, Vámbéry Ármin útnak indulása, szüleim sírhelye. Az Aranykert a szegénység, de a túlélés iskolája, a katolikusok, a reformátusok, a zsidók, a magyarok, a szlovákok együtt gondolkodásának sokszínűsége, a gazdálkodás mesteri szintre emelése, a hozzá nem értés pókhen disége, az iparosok szakmai tudása és büszkesége, a sznobok uralkodása, az egyik nagyapám szódagyára, bognárműhelye, a másik szabómestersége, apám meghurcoltatása és derekas hite. Csallóköz a megszégényülés, a terhek lelőhelye,

a zsidók és cigányok elhurcolása, az állítólagosan a szerdahelyi zsidókból, Auswitzban főzött mosószappanok hazaszállítmányozása, az ártatlan családok, köztük rokonaim kitelepítése és deportálása, vagyonek kobzása, sokak lélekvesztése. De mégis nekem Csallóköz az igazi, a tökéletes sziget, a tökéletes valami, vagyis a tökéletes semmi.

Vámbéry Ármin Csallóköz nagy alakja, a keletkutatás atyja. Ő a kitarást, küzdelmet, a tudást, az ismeretlen megismerésének kimeríthetetlen vágyát jelenti. Vámbéry az ősmagyar-ság kutatója, a keleti világ nagy ismerője, a sánta dervis, akit a nyugati világ példa nélküli magaslatokba emel, akiről Jókai mint a legjobb magyar íróról beszél. Ez a Vámbéry zsidó, muzulmán és református, törökök közt a legjobb török, angolok közt a legjobb angol, a magyarok közt, hát itt minden más, de Csallóköz egyenlő Vámbéryvel. Ha igaz, hogy a Csallóköz a tökéletes semmi, akkor Vámbéry is az. Vámbéry példamutatása, a magyarsághoz kötődő erős ragaszkodása, a feltárt és feltáratlan örökség, amit ránk hagyott, az igazi valami, a tökéletes sziget, a tökéletes valami, tehát a tökéletes semmi.

Számomra a semmi – a megfoghatatlansága, a behatárolhatatlansága miatt – a legérthetőbb, a legszer-teágazóbb és a legtisztább valóságot jelenti. Éppen ezért a semmi utópia. Az utópián belül a semmi a sziget – példánknál maradva, a Csallóköz –

ellentétpárja, vagyis egy és ugyanaz. Morus Tamás *Utópia* című művében már a tizenhatodik században megfogalmazta a sziget és az utópia kapcsolatrendszerét. Később Robert Merle *A sziget* című regényében a szigetre menekült angolok és színes bőrűek megsemmisülésével végződő harcáról tudósít. Merle tudja, a szigeten senki sem győzhet, mint ahogy a semmin sem lehet győzelmeket aratni. Daniel Defoe szigetképe is fantazmagória, mint ahogy a semmi is az. A fantazmagória, helyesebben az utópia megálom, legalábbis álomszerű. Ha az utópián belül a sziget is, a semmi is álom. Létüket minden esetben emberi szükségyszerűség parancsolja ki, még ha nincsenek is. Verne Gyula egy rejtelmes szigetre hajókézik. A fantasztikusabbnál fantasztikusabb jelenetek annyira hihetetlenek, mint a legcsodálatosabb utópiák. Így aztán az olvasó mindent elhisz. Az ember elképzeli az elképezhetetlent, és ha már elképezte, akkor az a vélt valóság sokkal inkább az, ami, mint a legszárazabb, leghétköznapibb és egyben a legfelszínesebb realitás. Verne egyik következő regényében két évet vakációzik egy másik szigeten, vagyis újra egy szigetre menekül, a valós életből az utópiába. Vámbéry Ármin viszont a szigetről menekül. Nyom a sziget, mondja, és elhagyja földünk egyik legnagyobb folyami szigetét, szülőföldjét, a Csallóközt. Nyom a sziget, de hát ez természetes, hiszen addig már az előzőekben eljutottunk, hogy ami nincs, az van, legalábbis meglehet, hogy van. Ami van – logikánkat követve –, az pedig nincs, legalábbis meglehet, hogy nincs. A nincs, a nincstelenség, ami nyom. Ez a nincstelenség, vagyis szigettelenség nyomasztotta David Herbert Lawrence-et is, az *Aki a szigetet szerette* című novellájában, ahol

az írás hőse hosszadalmas keresés és utazgatás, többszörös költözködés után rövid ideig úgy érezte, rátalált álmai szigetére, de a végén rá kellett jönnie, utópia az egész. Utópia és valóság. Lawrence is megfogalmazta, hogy a nagy szürkeségből, a rutyma és gonosz, az emberhez méltatlan hétköznapiságból csak egy szigetre lehet vágyakozni.

A szigeti ember pedig ekképpen szól: Menekülni egy szigetre? Ó, nem, itt nem erről van szó. Mennyivel izgalmasabb dolog, amikor az ember lába alól vész ki a sziget, vész semmivé, helyesebben semmivé se. Az ember hisz az utópiákban, így a Csallóközben is, Vámbéryben is, és a semmi-ben is, de aki szigeten él, hogyan hihetné az utópiát? Hiszen a hit nem a szigetiek sajátossága. A szigeten nem is lehet hinni, hiszen a szigeten mindent biztosra mondanak, hogy elviselhetővé tegyék életüket az ott lakók, de sohasem hisznek állításaikban, hogy ne kelljen csalódnuk, ha arról a bizonyos biztosról kiderül, hogy egyáltalán nem biztos. Persze ki sem derül, mert senki sem tartja számon, kinek, mikor, mit mondott, mert mindenki tudja, a szigeten elsősorban a sziget nem biztos. A szigeten belül még a szigetről szóló értelmező meghatározás, miszerint szigetnek nevezzük a minden oldaláról vízzel körülölelt szárazföldet, sem igaz. E meghatározásból következne, hogy a sziget vagy a víztől, vagy a körülöleléstől az, de ez sem biztos. Hogy mennyire nem az, mondok rá egy példát. Apám mesélte, hogy Szibériában, ahol hadifogolyként töltött három évet, nekik is volt szigetük, egy víz nélküli szigetük. Hatalmas erdő, szívében szigettel, vagyis egy szántófölddel, egy faekével, az ökrök helyén foglyokkal, szerte Európából. Ez a hamis sziget egyenlő lett a fel-

duzzadt lábak fájdalmával, a lóháton ücsörgő fegyőrökkel, a végkimerülés-sel. „Csak a szigetre ne vigyenek!” – imádkoztak éjjelente apámék. Az ő szigetük nem volt, de hogy is lehetett volna illúzió, álmokkép, remény, ábránd. Apámék szigete nem volt utópia, csak egy szigetnek hazudott, vérrel mocskolt földdarab. Apámék szigete az éjjeli imájuk volt. Ha nem a víztől, akkor a körülöleléstől lesz sziget a sziget? Másik példával ezt próbálom megválaszolni. Szeretném azt mondja: „Ölelj, ölelj még, sokáig ölelj!” Karjaim engedelmeskednek. Logikánkat követve, ezzel én lettem a sziget, ő meg annak lakója. Első ránézésre itt semmi hiba. Lakom boldog. A szerelem mámorában nem veszi észre, hogy ez a melegséget, boldogságot és biztonságot sugalló ölelés – ami után elvben tényleg vágyakozott – elszakítja, elválasztja őt mindentől és mindenki mástól, korlátozza szabadságában, életterében, és ráadásul szép lassan rá kell ébrednie, hogy utópia az egész, mert ölelésem egyáltalán nem az, amit kezdetben lehetett róla. Senki sem lehet senkinek sem a szigete. Utoljára Jézus Krisztus, páratlan emberi tisztasága miatt, lehetett volna jó erre a szerepre.

Na de mitől sziget a sziget, ha sem a víztől, sem a körülöleléstől nem az? A biztos semmitől. Igen. Ahol a semmi biztos, ott van valahol a sziget, álmaink szigete. A Morus Sehol szigetében felvázolt társadalmi rendszer továbbgondolt változatában éltünk évtizedekig több millió embertársammal együtt. Éltünk az utópiában, kemény,

izzasztó valóságként, ahol már meg sem hallottuk, hogy valaki azt mondja: „Hát, ez nem semmi!” Megszoktuk. Ezért se sziget, se semmi.

A Csallóköz sziget, ez semmi, a Csallóköz szívében Dunaszerdahely, szülővárosom, de ez is semmi, Dunaszerdahelynek van egy művelődési háza, két szökőkútja és több utcája, de ez is semmi. Van egy odahazudott szülöttje, Vámbéry Ármin, van irodalmi kávéháza, mint ahogy volt elsőként Londonnak, majd később Párizsnak, de ez is semmi. Az is semmi, hogy egykoron a magyar irodalmi élet gócpontjai lettek a pest-budai irodalmi kávéházak, a Pilvax, a New York, a Japán vagy akár a Szimplon, mint ahogy ma lett a magyar irodalmi élet színtere Dunaszerdahelyen az éppen Vámbéryről elnevezett kávéház. Dunaszerdahelyen még mindig magyar nyelven tanulnak a diákok abban az iskolában, ahol engem tanítottak írni, tudom, ez semmi. Szülőházamat, a múlttalanítás embertelen eszmerendszerének köszönhetően, időközben lebontották, ez is semmi. Így aztán nem csoda, hogy amit eszem, iszom, az is semmi. Gondolataim is csak a semmi bűvkörében fogantatnak. A hit maga is egy semmi.

Summa summarum, a semmi út a megváltóig, a sziget maga a megváltó, az utópia meg a megváltott világ. Tehát ebben a megváltott világban Csallóköz egyenlő Vámbéryvel, és így egyesülve válnak egyedülállóan gyönyörű semmivé, amelyet most nagy szeretettel nyújtok át a tisztelt hallgatóságunk, Önöknek!